

Ifjú Rákóczi József herceg nem akart Marchio de Romanuccio maradni, egy nap követte György úrfi példáját, és ő is Párizsba szökött. A rodostói élőhalottnak most már két fia ellátásáról kellett gondoskodnia.

Hogy némi pénzhez jusson, eladta lovait és vadászfelszerelését. Régi úri kedvteléseik közül legtovább a vadászathoz maradt hű, és ebben része volt Láng doktornak is, aki mindig arra ösztökélte, sokat járjon szabadban. Most lemondott erről is, és ez volt életének egyik legfájdalmasabb áldozata. Azonban a sors úgy akarta, hogy egymás után lehámozzon magáról mindent, ami kedvessé tette a földi életet.

Az örmény kalmár, aki megvásárolta a holmit, egypár napi haladékot kért, és Rákóczi élt az alkalommal, és még egyszer, utoljára, kiment cserkészni a Tekirdag lejtőjére.

Egy nyulacska pattant föl előtte; célba vette, de nem lőtt, pedig biztos lövése volt. Azután egy nagy kerecsen kerengett a feje fölött; szép íveket vonva a levegőben, izgató célpont volt, de ő ennek is megkegyelmezett. Érthetetlen módon elkedvetlenítette a gondolat, hogy ennek a két életnek végzete az örmény kalmár hanyagsága legyen. Vadászembernek nem jut eszébe ilyesmi, de amióta leszámolt magával, már nem is volt igazi vadász.

Hamar kifáradtak, ő is, a vén vizsla is; megtelepedtek egy kőlapon. A kutya szakadatlanul a gazdáját nézte, az pedig megveregette az állat nyakát, és halkán mondta:

– Kiöregedtünk mi már ebből a mesterségből, szegény Leóm!

Leó később figyelmeztetően morgott: ember jött a rodostói úton. Tagbaszakadt fiatal legény volt, hetyke, tollas süveggel a fején, szürke malaclopóval a vállán, furkósbottal a kezében. Hosszú, kiadós vándorléptekkel jött.

Járás közben fütyürészett, és a nótája magyar volt: Csínom Palkó! Mikor megpillantotta a vadászt, kettészakadt a nótája, és köszönés nélkül odébb akart állani. A fejedelem azonban megállította.

– Adj Isten, földi! Mert te magyar vagy?

A legény dacosan morogta:

– Az vagyok, aminek Isten teremtett!

Nem tartozott éppen a szép fiúk közé, himlőhelyes is volt, de egészben véve jó kiállítású ifjú, ripacsos arca eszes és energikus, szeméből tüzes életerő ragyog. Kissé habozott, majd szelídebb hangon kérdezte:

– Kegyelmed a rodostói urak közül való?

– Azok közül, a fejedelem vadásza vagyok.

Nem tartott attól, hogy a fiú megismerhetné, még ha látta volna is valamikor, az utóbbi időben igen elváltozott a külseje, megöszült, lesóványodott, és amióta ideges arcfájása is gyötörte, körszakállt növesztett.

– Nem öreg kegyelmed ahhoz a mesterséghez? – kérdezte fesztelen hangon a vándor.

Rákóczi elmosolyodott.

– Ezt a fejedelem is mondta már. Azt hiszem, nemsokára el is bocsát a szolgálatából. De te Rodostóban jártál? Van atyádfia a bujdosók közt?

– Hát ez az, amiről nem jó beszélni – szólt elboruló arccal a legény.

– Mert ha kitudódik otthon, akkor a vármegye kender nyakravalót ad reám. Rodostóban csak egy ember tudja a nevemet, másnak nem mondom, kegyelmednek sem.

– Ne is mondd, fiam!

A legényen mégis erőt vett fiatalos beszélőkedve. Nagy dolog az, hogy ő ebben a pogány országban most megint egy földijével találkozott! Leült Rákóczi mellé a kőre, és azt mondta:

– Otthon azzal búcsúztam el, hogy Moldvába megyek. Gyalogszerrel jöttem ide, hogy kikérjem valakinek az áldását. Az az egyvalaki akkor futott ki Magyarországból, mikor én még szopós gyerek voltam, és úgy nézem, nem is fog többet hazatalálni ebben az életben.

Elborultan bámult maga elé, de neki olyan volt az arca, hogy haragosnak látszott, mikor szomorú volt. A fejedelem kivette tarisznyájából a vadászreggelijét, és megkínálta a legényt. Az nagy étvággal kezdte szeletelni a szalonnát.

– Mi újság otthon? – kérdezte a vadász.

– Megvagyunk, Isten segedelmével. Volt már rosszabbul is.

– Szívja-e véretek a német?

– Ahol én vagyok otthon, ott nemigen látni németet. Lehet azonban, hogy Bécsben szívja a magyar vért, mert ahány nagyúr van, az most mind Bécsben billegeti magát.

– De vajon tartják-e az alkotmányt?

– Ha nem tartják, abban az országgyűlés a hibás.
 – Együtt van az országgyűlés?
 – Mikor elszeleltem hazulról, együtt volt Pozsony városában. Azt cselekedték, amit szoktak: beszéltek. No, hogy hazugságban ne marad-
 jak: falvakat is telepítettek.
 – Telepítettek?
 – Sok pusztá ugar maradt a török után, azt most mind föl kell szánta-
 ni. Mifelénk csatornát is ásna, hogy lecsapolják a nagyvíz vizét.
 – Akkor nagyot fordult nálatok a világ – szólt elgondolkodva a vadász.
 – Nagyot – hagyta rá a legény.
 – Neked mi a mesterséged? Alumnus voltam, és most, ha hazaérek,
 tanító szeretnék lenni.
 – Tanítani szép mesterség. Jó életed is lehet, ha úri házba kerülsz.
 – Csakhogy én parasztkölyköket akarok tanítani, künn a faluban.
 Mert a földesuraknak most iskolát muszáj állítaniok.
 – Kell-e majd a kis parasztnak a tudomány?
 – Némelyiknek olyan jó feje van, akár püspök is lehetne belőle.
 – A jó időkben volt már paraszt országbíró és hercegprímás is.
 Ez volt valaha a fejedelem kedves terve: iskolákat a népnek! Most,
 íme, mások valósítják meg...
 Sokáig hallgatott, de aztán mégis kimondta, ami a szívét nyomta:
 – Hát Rákóczi fejedelem? Tudnak-e még róla?
 – A nép sokat emlegeti, de csak olyankor, ha nincs nadrágos ember
 a közelben. Volt már a mi vidékünkön is vaklárma, hogy megjött
 a fejedelem! Ez is látta, az is – fehér lovon nyargalt a hegyekben...
 Micsoda ijedelem és futkosás lett egyszerre a vármegyén! Mert a
 nép fegyverkezett és gyülekezett az éjszakában, hogy gyerünk Rá-
 kóczi elé!
 Szeretnétek, ha hazajönne?
 – A szegénység szeretné, mert az a szívével okoskodik, de én azt tar-
 tom, igen nagy baj lenne belőle. Sok magyar vér elfolyna, pedig annak
 most nincs itt az ideje.
 – Nos, megnyugtathatod az otthonvalókat – szólt kesernyés mosoly-
 lyal a vadász –, ebben az életben Rákóczi már nem fog magyar földre
 lépni.
 Mindketten jó ideig hallgattak. Végül megint a fejedelem szólalt meg.

– Ifjú éveimben magam is harcoltam a Pro Libertate zászló alatt. De
 ha ma visszagondolok arra, ami történt, magam sem tudom, több hasz-
 na vagy kára volt-e a nemzetnek a mi harcainkból...

– Ez pedig egészen világos dolog – magyarázta buzgón a vándorle-
 gény. – Rákóczi előtt nem volt nemzet a magyarság, csak afféle népocsú,
 mit ott felejtett a török. A német kutyába se vette a népünket. Se élete,
 se vagyona nem volt a magyarnak. De Rákóczi visszavívta a becsüle-
 tünket. Ma megint emberszámba vesznek minket, mert a német még
 minden tagjában érzi a kuruc háborút. Tudja, hogy nem ajánlatos meg-
 ütni a magyart, mert az, ha úgy fordul, keményen visszaüt. Ezt tudja a
 népünk is, azért „Rákóczi apánk” a fejedelem.

– Ha így van, ahogyan mondd, akkor talán mégsem élt hiába a ro-
 dostói száműzött.

– Isten bűnömül ne rója, de azt tartom: Krisztus után ő a mi megvál-
 tónk! Azért is örökké sajnálni fogom, hogy itt jártamban nem láthattam
 szemtől szembe őfelségét. Azt mondták: nem lehet, nagy úr ő ilyen kis
 csavargónak!

– Csakugyan nem láttad? – kérdezte mosolyogva a vadász.

– Nem én, de emléket azért viszek tőle.

– Emléket?

A vándor kivett a kebléből egy keszkenőt, azt ravaszul kibontotta:
 gyaluforgács volt benne. Alkalmasint a fejedelem asztalosműhelyéből.

– Az adta, aki megáldott, mert ő bejáratos a palotába!

A vadász kezébe vette a forgácsot, és a legény nagy rémületére össze-
 morzsolta és eldobta.

– Fenyőforgács? Puhafahulladék? Nem igazi Rákóczi-emlék! Adok
 én különbet.

A tarisznyájából kivett egy kis ónpoharat.

– A fejedelemtől kaptam, és neked adom, jutalmul a hírekért, miket
 Magyarországból hoztál.

A legény arca egyszerre paprikavörös lett a boldog rémülettől.

– Ezt nekem adja kegyelmed? És a fejedelemé volt?

– Rajta a címere; maga véste bele. Azért vedd eszedbe, amit most
 mondok: ha iszol belőle, mindig a magyar szabadságra igyál!

A vándorlegény hirtelen lehajolt, és megcsókolta a vadász kezét. Az-
 tán, mintha elszégyellte volna magát, zavart vigyorgással mondta:

– Életemben most csókoltam kezet férfiembernek. Pedig megfogadtam, senkinek, csak Rákóczinak fogok!

Még egyszer megnézte, aztán a tarisznyájába rejtette a poharat. Sietve elköszönt, talán attól félt, a vadász vissza találná venni. Az út fordulóján visszatekintett, és Rákóczira ragyogtatta erős fehér fogsorát:

– A magyar szabadságra! – mondta. És azzal végleg eltűnt.

Egy kóbor alumnus szava – mi az? Semmiség! És mégis, Rákóczi fejedelem lelke úgy megvilágosodott tőle, mint a tenger tükre, mikor süti a fölkelő hold.

4

Az égbolt ma ünnepi kedvében volt: a nap sugárküllői aranyszegélyű felhőkből óriás diadalívet formáltak a tenger fölött.

Rákóczi fejedelem nehézkesen fölemelkedett íróasztala mellől – a csúz ma megint a lábába nyilallt –, lassan az ablakhoz bicegett, és sokáig elnézte a naplementét.

Az ő lelkében is ünnep volt. Megint érezte a nagyszerű és félelmetes vonzóerőt, mely ismeretlen régiókból áradt feléje, és szédítő magasságokba emelte lelkét.

Valahányszor ez a titokzatos hatalom megragadta, az mindig a számonkérés napja volt. Úgy rémlett neki, hogy abból a távolságból, ahol ő most áll, át tudja tekinteni életének kanyargós útjait.

Zűrzavaros földi életének csak akkor találja meg értelmét, ha belenyugszik a gondolatba, hogy ő mindig csak eszköz volt felsőbb hatalmak szolgálatában. Ő, a háborúk fejedelme, a nagy lázadó, sohasem volt harcos természet. Ha az ő óhaja teljesül, akkor már neuhausi kisdíák korában kitér az élet elől. Egy felsőbb parancsszó azonban vezért és harcost csinált belőle. Kard volt a Szabadság Istenének kezében.

Fájdalmas balsikerek és lealázások láncolata volt az ő harca. De most, hogy csoda módon megtisztult a látása, világosan megérti, hogy ő csak egyike volt azoknak az erőknak, melyeket a Gondviselés munkába állít, hogy megérlelje a jövődőt. A császár volt a másik, ő az egyik fogaskerék, és miközben egymásba martak, előttük ismeretlen, örök célok szolgálatában dolgoztak. Mindegyikük azt hitte, markában tartja az